

Anadolu
Türk Tarihi

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ

Anadolu Serüveni Başlıyor

TALHA
UGURLUEL

TIMAS TARİH

Emeviler döneminde İslam coğrafyası

Devleti'nin ise hoşgörülü politikaları sebebiyle Türklerin kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul ettikleri anlatılır. Gerçekten de Emeviler Arap milliyetçisi bir politika izlemişlerdir. Peygamber Efendimiz'in^(sas) soyunu (Ehl-i Beyt'i) hakir görmüşler, bu insanları üzmüşler, toplumdaki uzak tutmaya çalışmışlardır. Evet, onların bu tutumları İslam ile tanışma aşamasındaki toplumları bir süre İslam'dan uzak tutmuş olabilir ama bu Türkler için geçerli değildir. Bilakis Emevilerin bu son derece katı tutumu ve benmerkezci siyaseti öyle bir hadiseyi tetikleyecektir ki Türklerin İslamiyet'te olmazsa olmaz rolleri, İslamiyet'i algılama ve oldukça hassas bir şekilde yaşama anlayışları, bu hadiseler neticesinde ortaya çıkacaktır.

Yıllardır ülkemizde yazılan bazı kitaplarda, oynatılan tiyatrolarda, çizilen karikatürlerde ve gösterime giren filmlerde Orta Asya Türklüğü lâ dinî bir profildeymiş gibi gösterilmiştir. Sanki çirkin, sakallı, entarili bir Arap, yanında kurduyla postlar içindeki Türk'ü diz çöktürmüş, elinde eğri bir kılıç ile bu Türk'ü zorla Müslüman yapmıştır. Çizilmeye çalışılan bu imaj günümüzde orta yaş kesimden herkesin aklında kalmıştır. Ne var ki bu sahnelerin aksine Türkler hiçbir zaman İslamiyet'i zorla kabul etmemişler, çünkü Araplar hiçbir zaman Orta Asya'da hâkim bir güç olamamışlardır. Araplar Ön Asya'ya kadar ilerlemiş, Çin ile çıkar çatışması yaşanınca meşhur

Emevi askerleri

Talas Savaşı meydana gelmiş, Türkler Müslümanların tarafını tutmuş ve Çin mağlup edilmiştir. Ancak bu galibiyetten sonra bile Abbasi sınırları Orta Asya'ya kadar genişlememiştir. O günlerde kendi topraklarında özgür yaşayan Türk toplumlarının İslamiyet'i kabulünde, kaynaklarda nadiren birkaç istisna zikredilse de, kesinlikle bir zorlama söz konusu olmamıştır.

TÜRKLER ANADOLU'YA GELDİKLERİNDE İSLAM'I NE KADAR BİLİYORDU?

Düne kadar ekranlarımızda görülen filmler ve raflarımızı süsleyen romanlar ne yazık ki hiçbir zaman Türklerin Orta Asya'da İslamiyet ile tanışmalarını da bu tanışma sonrasındaki yaşantılarını da gerçek anlamda yansıtmadılar. Şikâyetçi olduğum bu senaryoların ve kurguların iddiasına göre Türkler İslam'ı zorla kabul etmişlerdi. Ciddi bir maneviyat anlayışları yoktu. Göçebe bir toplum yapısına sahip Türkler Anadolu'ya sanki yalnızca koyunlarını güderek, kurut kavut yiyerek

gelmişlerdi. Yani idealleri olmayan, hedeflerden yoksun, sadece hayvanlarına otlak arayan asalak bir toplum gibi lanse edildiler. Aslında bunları bize anlatanlar kimseye fark ettirmeden Türk tarihiyle dalga geçiyor, bu büyük ideallerin insanlarını hafife alıyorlardı.

Yine bu gerçek dışı kurguya göre Anadolu'ya gelen Türkler kendi dinlerinin de farkında değildi. Orta Asya'dan getirdikleri dinî inanışların etkisi altındaydılar ve ağzlarından ne Tanrı ne Allah adı duyulmuyordu. Tommiks, Teksas, Karaoğlan, Conan gibi çocukluğumuzda okuduğumuz çizgi romanlar arasında biz kokan sadece Karaoğlan'dı. Onu okurken ayrı bir havaya girer, bambaşka hissederdim. Ancak maalesef istifade ettiğim söylenemez, nitekim babası Baybora ile her gece bir prensesin koynuna giren, ağzından Allah adı duyulmayan, bir kere bile ibadet ettiğini görmediğim bir Karaoğlan da vardı o sayfalar arasında. İlk Çağların amansız savaşçısı Conan bile o gün inandığı tanrısının adını sık sık kullanıp her mücadelesinde

Karaoğlan

*Orhan Bey
Camii*

Krom ya da Mitra'yı (Orta Doğu tanrıları) ağzından düşürmezken "bizim" Karaoğlan son derece sekülerdi.

2006'da sinemalarda gösterime giren "Hacivat-Karagöz Niçin Öldürüldü?" filmindeki sahneleri gördüğümde nasıl üzüldüğümü dün gibi hatırlıyorum. Orhan Gazi döneminde

Bursa Orhan Bey Camii'nin yapıldığı dönemde geçen film, enteresan bir şekilde ne inancımız ne de örflerimiz sanki hiç bilinmiyor gibi gözardı edilmişti. Komedi filmi olmasına rağmen, bu kadar seviyesizlik ve toplumu olduğundan farklı gösterme çüreti katlanılır gibi değil doğrusu. Koca bir ordunun önünde seferden dönen Orhan Gazi'nin kucacağına atlayan

İmam Buhari'nin Semerkand'daki türbesi

sözde Nilüfer Hatun karakterini gerçek Nilüfer Hatun görse kim bilir ne kadar utanırdı! Ayşen Gruda'nın oynadığı, sanki Orta Asya'dan daha dün gelmiş, üzerindeki kıyafetleriyle ve yaptığı büyülerle ilgi çekmeye çalışan Şaman kadın karakteri de beni epeyce düşündürmüştü. Özellikle bu şaman kadının bir sakarlıkla öldürülmesi ve sonra halk tarafından mezarının bir yatır hâline getirilmesi, sanki bugün Anadolu'da medfun bulunan onlarca Orta Asya kökenli veli zatın da böyle olduğu izlenimini vermekte, sanki bu veliler dinî konularda sığmış ve yarı Şamanist bir anlayışa sahipmişler de sonradan onları bizler evliya yapmışız mesajını iletmektedir. İşte bu anlayışı, Orta Asya'daki Müslüman Türklerin ilmî ve dinî seviyesini hiçbir zaman anlamamış kişilerin hezeyanlarından başka bir şey olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Orta Asya Türklüğünün İslamiyet hakkındaki bilgi derinliğini anlamak için belgelerle, eserlerle konuşmamız gerekir. İslamiyet'in en önemli dört kaynağından ilk ikisi, başta Allah kelamı olan Kur'an-ı Kerim; ardından Peygamber Efendimiz'in^(sas) sözleri yani hadis-i şerifleridir. Hadis denince akla gelen en kapsamlı ve en sahih eseri hazırlayan İmam Buhari'nin kim olduğunu biliyor muyuz? İmam Buhari, Buharalı

bir Türk âlimidir. *Sahih-i Buhari* adlı kıymetli eserini de İslam dünyasını karış karış gezdiği Orta Asya'da kaleme almıştır. Peygamber Efendimiz'in^(sas) sözlerinin toplandığı bir eserin nerede ve kimler tarafından yazılması gerektiği üzerinde yeterince düşünüyor muyuz?

Aslında böyle bir eserin Mekke ya da Medine'de yazılması gerektiği, yazan kişinin de o topraklardan olması gerektiği akıllara gelmiyor mu? Neden Orta Asya'dan bir Türk âliminin eseri İslamiyet'i anlamamıza yardımcı olan en önemli eserlerden biri hâline geldi? İmam Buhari'nin *Sahih-i Buhari*'sinden

İmam Mâtürîdi Hazretleri'nin Semerkand'daki türbesi

sonra aklımıza gelen, İslamiyet'in diğer aslı kaynakları arasında bulunan İmam Tirmizi'dir. Anne babası Mervli olan Tirmizi, bugün Özbekistan'ın Tirmiz şehrinin Buğ köyünde doğmuş bir Türk âlimidir. Yine aynı şekilde, *Sabih-i Müslim*'in yazarı İmam Müslim de Horasanlı bir İslam âlimidir. Bu büyük muhaddis, İmam Buhari ile birlikte "İmameyn (İki

İmam Mâtüridi Hazretleri Türbesi'nde, tabiin ve sonrasına ait İslam âlimlerinin kabir taşları

İmam)" olarak anılacak kadar hadislerle vâkıf bir zattır. Hicri 261 yılında, Peygamberimiz'in^(sas) vefatından 251 sene sonra 57 yaşında vefat etmiş, Nişabur'a defnedilmiştir. Hz. Muhammed'in^(sas) vefatından sadece iki asır sonra O'nun^(sas) sözlerini herkes-ten, O'nun^(sas) hemşehrilerinden bile daha iyi bilen bu Orta Asya kökenli âlimler nereden çıkmış, onları kim yetiştirmiştir? Bu iş neden ve nasıl Türklere nasip olmuştur? Bu soruların cevaplarının düşünülmesi gerekir.

Ünlü *Sünen* adlı eserin müellifi Ebu Davud da yine Horasan doğumlu büyük bir âlimdir. 500 bin hadis-i şerif içinde 4.800 hadisi yirmi sene içinde büyük bir titizlikle seçerek, bütün mezheplerin önünde saygı ile hazır ola geçtiği bir eser vermiş, derin bir âlimdir. Hanefilerin itikatta imamı olan İmam Mâtüridi, Semerkand'ın Mâtürid köyünde dünyaya gelmiştir. Onun döneminde İslam dünyasında Abbasiler hüküm sürüyordu, ancak artık zayıflamışlardı. İmam Mâtüridi'nin yetişkinlik döneminde Orta Asya hâkimiyeti Samanoğullarının eline geçmişti. İmam Mâtüridi'nin bu coğrafyada saçtığı ilim ışıkları sadece Orta Asya'yı değil bütün İslam dünyasını aydınlatacaktı.

İslam toplumlarında yaygın diğer bir itikadi mezhep olan Eş'arilik, akli temel bir bilgi kaynağı olarak gören Mu'tezile mezhebine karşı mücadelesiyle öne çıkmıştır. Akla ifrat-tefrit düzeyinde kıymet veren Mu'tezile fikirleriyle mücadelesinden dolayı Eş'arilik, Ehl-i Sünnet anlayışı içinde geniş tabanlı sempati elde etmiş bir itikadi mezheptir. Her ne kadar birçok âlim itikadi meselelerdeki fikirleriyle İmam Mâtüridi'nin İmam el-Eş'ari'den üstün olduğunu ihsas etmişse de İmam Ebu'l-Hasan el-Eş'ari'nin fikirleri çerçevesinde oluşan Eş'ari mezhebi birçok bölgede Mâtüridilikten daha yaygın bir kabul mazhar olmuştur.¹ Hz. Muhammed'in^(sas) vefatından 3 asır sonra yaşayan bu âlim, doğduğu yer ne Mekke ne Medine ne de Hicaz Yarımadası'na ait bir yer değilken, İslam itikadı konusunda bütün Arap dünyasını okutacak bir ilme nasıl sahip olmuştu?

El-Eş'ari Hazretleri, Semerkand'ın Cakerdize mahallesinde, genellikle âlim zatların defnedildiği kabristana defnedilecektir. Rusya'daki komünizm döneminde burası bir Yahudi mahallesi hâline getirilecektir. Mezarların üzerlerine inşa edilen evler ile kabristan işgal edilerek ortadan kaybolacaktır. 2005 yılında yapılan titiz araştırmalar neticesinde kabristan içinde İmam Mâtüridi Hazretleri'nin kabri bulunmuş, üzerine bugünkü türbesi inşa edilmiştir. Bu kazılar sırasında o yüzyıla ait nice Türk-İslam büyüğünün mezar taşı da tespit edilerek bu türbe içinde koruma altına alınmıştır.

¹ İskenderiye Üniversitesi profesörlerinden F. Huleyf, yayına hazırladığı İmam Mâtüridi'nin *Kitâbü'l-Tevhid* eserinin önsözünde şu cümleleri sarf eder: "Mâtüridi, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e yardımcı olma hususunda Eş'ari'ye karşı bir üstünlüğe sahiptir."

Sasani askeri

İSLAM'IN ANA KAYNAKLARI NEDEN ORTA ASYA'DA YAZILDI?

Her şey Emevilerin iş başına gelmesi ile başladı. Hz. Muhammed^(sas) ve Dört Halife dönemlerinde İslamiyet tepeden aşağıya hakkı ile yaşanmaya çalışılıyordu. İnsanlar muhteşem bir nizamın içindeydiler. Elbette birtakım aksaklıklar oluyordu ama

